

AVRUPA BİRLİĞİ MALİ YARDIMLARININ TOPLULUĞA YENİ KATILMIŞ VE KATILACAK OLAN ÜLKELERLE TÜRKİYE AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Serdar SÜNGÜ*

GİRİŞ

Günümüzde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesi konusu hemen hemen herkesin ilgi alanına girmiş ve tartışılmaktadır. Tarihsel süreçte geldiğimiz bu noktada, çok boyutlu yönleri olan bu konunun Mali Yardımlar kısmı, topluluğa yeni girmiş ve girecek olan ülkeler ile ülkemiz açısından öz bir değerlendirmeye tabi tutulmaya çalışılacaktır. Konunun sadece mali yardımlar açısından ele alınması, çok boyutlu yönleri ve etkileri olan bu konuda, elbette ki bizleri mutlak sonuçlara götürmeyecektir. Ancak mali yardımlar ve bunların günümüzdeki küreselleşme ve piyasa yapıları, rekabet ortamı, serbestleşme ve ticaretin önündeki engellerin kaldırılması, vergileme ve vergi uyumlaştırması yapılması gibi bir dizi önem arz eden konular ile ilgili politika bütünüyle ilişkisinin kurulması ve sonuçta bu süreçlerden geçmiş ülkelerin geldikleri noktaların irdelenmesi, konu ile ilgili daha nitelikli ve sağlam yorumlar yapmamıza imkan verecektir.

Yukarıda belirtilen niyetler ışığında ilk olarak mali yardımlar konusu ele alınacak ve devamında Türkiye'nin de -henüz önündeki engeller kalkmış olmamakla birlikte- içinde bulunduğu, topluluğa yeni katılmış ve katılacak ülkeler ve mali yardımlardan elde ettikleri kazanımlar sayısal veriler ile desteklenerek karşılaştırmalı olarak açıklanmaya çalışılacaktır. Son olarak çalışma kısa bir değerlendirme yapılarak bitirilecektir. Bu çalışmada incelenecek olan ülkeler 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye üye olarak kabul edilen on tane Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkesi (MDAÜ: Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Polonya, Estonya, Güney Kıbrıs, Slovak Cumhuriyeti, Litvanya, Letonya, Malta.) ve 2007'de girecek olan bu kapsamdaki iki ülke (Romanya ve Bulgaristan) ile Akdeniz Ülkeleri kategorisinde değerlendirilen ülkemizdir.

---

* Sayıştay Denetçisi

Ekonomik, mali, sosyal, siyasal ve felsefi yönleri olan çok boyutlu bir konunun, belki de tüm bunların içerisinde diğerlerine etki edebilecek derecede önemli bir konusundan (Mali Yardım) hareketle genele ilişkin çıkarımların ne derece önemli olduğu gözden kaçmamalıdır.

1. MALİ YARDIMLAR

1.1 AB Mali Yardımlarının Tanımı ve Hedefleri

Avrupa Birliği mali yardımlarını, Avrupa Birliğinin kuruluşuna yol açan sebeplerden hareketle tanımlamak ve hatta Birliğin kuruluşundan beri hedeflenenlere ulaşma yolunda, karşılıklı dayanışma ilkesine dayalı olarak, gelişme ve refahı tüm topluluğun coğrafyasına yaymayı esas alan faaliyetler bütünü şeklinde ifade etmek gerekmektedir.

Esas olarak yukarıda tanımlanmaya çalışılan Avrupa Birliği Mali Yardımlarını, genel olarak Avrupa Birliği'nin kurulmasına yol açan sebeplerden ayrı düşünmek imkansızdır. Bu nedenle tarihsel süreçte ekonomik, sosyal, mali ve felsefi düşüncelerdeki değişmeler ve Birliğin bunlar karşısındaki tutumu da mali yardımların şekillenmesinde önemli rol oynamıştır.

Avrupa Birliği mali yardımlarının hedeflerini de bütünsel anlamda kavramak imkansızdır. Ancak öz itibariyle yapılacak genellemeler mali yardımların hedefleri konusunda spesifik olmayan bilgiler verecektir. Bu kapsamda hedefler şu başlıklar altında örneklendirilebilir:

Mali Yardımlar;

- Bölgesel kalkınmışlık farklarının giderilmesi,
- Üye ülke bazında ve Birlik genelinde refahın artırılması,
- Sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması,
- Rekabet güçlerinin artırılması,
- Tarım Politikaları,
- Yapısal Politikalar,
- Çevre Politikaları,
- Ulaştırma Politikaları,
- Turizm Politikaları,
- Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası,
- Eğitim Politikası,

- Vergi ve Mali Sektör Uyum Politikaları,
- Ticaret ve Sanayi Politikaları ve sayıları daha da çoğaltılabilecek konularda, birlikliğin gerektireceği nitelikte hareket etme temeline dayalı hedefler kapsamında verilmektedir.

Mali yardımların niteliklerine bakıldığında bu konuya taraf olanların iki ayrı özellikle ekonomik yapıya sahip ülkeler olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Nitekim taraflardan biri ekonomisi güçlü olan ülkeler iken diğer yanda ekonomik ve diğer alanlarda daha zayıf olan ülkeler yer almaktadır. Yardımların tabiatı gereği, ekonomisi güçlü olan ülkelere ekonomik yapıları zayıf olan ülkelere doğru yapılan mali yardımlar ve zayıf ülkelere tanınan öncelikler olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Mali yardımlarla ilgili olarak yapılan tanım ve genel nitelikteki hedeflerden sonra, konumuzun özünü teşkil eden topluluğa yeni katılacak olan aday ülkelere ve ülkemize yönelik mali yardımların boyutunu anlamak amacıyla birkaç önemli rakama değinmek, çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde yapılacak olan değerlendirmelere anlam katacaktır.

AB Bütçesi'nin %95'i üye ülkelere mali yardımlar şeklinde giderken geri kalan %5'i ise AB'nin dış yardımları kapsamında AB dışındaki çok sayıda ülkeye gitmektedir. Hibe şeklindeki bu yardımlar yanında Avrupa Kalkınma Fonu'ndan (AKF)'da üçüncü ülkelere kaynak sağlanmaktadır. Böylece toplam hibeler %7-8 düzeylerinde olmaktadır (Bilici 2002: 43).

AB açtığı krediler toplamının %7-10 düzeyindeki bir kısmını da üçüncü ülkelerin kullanımına sunmaktadır. Kredilerin bir kısmı bütçe garantisini altında olduğu gibi bazen de faizlerinin belli kesimi bütçe tarafından sübvansede edilmektedir. AB dış mali yardımları şu ülke gruplarına yöneltilmiştir (Bilici 2002: 43).

- Afrika, Karayip, Pasifik (AKP) Ülkeleri,
- Merkezi ve Doğu Avrupa (MDAÜ) Ülkeleri,
- Akdeniz Ülkeleri (Türkiye bu gruba dahildir.)
- Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Ülkeleri,
- Asya ve Latin Amerika (ALA) Ülkeleri.

Tüm bunların yanında, dünya genelinde yoksul ülkelere yapılan mali yardımların %40 civarındaki kısmının, know-how ve sermaye malı (ekipman) siparişleri yoluyla tekrar zengin ülkelere geri döndüğu bilinmektedir (Bilici 2004: 65).

Bu tablonun görünen iki yüzü vardır. Bunlardan birincisi; içeridekiler dışarıdakilere göre birkaç gömlek üstün olarak mali yardım imkanlarından yararlanmaktadır. İkincisi ise; dışarıdakilerin elde ettiği imkanlar da deyim yerindeyse kaşıık ile verilip kepçe ile geri alınmaktadır.

1.2 AB Mali Yardımlarının Türleri ve Analizi

AB Mali Yardımları temel olarak AT Bütçesinden karşılanan hibe şeklinde yapılan yardımlardan ve AYB tarafından sağlanan ayrıcalıklı kredilerden oluşmaktadır. AYB kredileri 20 yıla kadar uzayan vadeleri ile kar amacı gütmeksizin işletilmektedir. Bu iki ana kalemin dışında da yapılan toplam mali yardımların içerisinde daha az yer kaplayan başka bir takım araçlar da Avrupa Birliği'nin hedefleri doğrultusunda kullanılmaktadır.

A) AB Bütçesinden Yapılan Mali Yardımlar ve Türleri

AT Bütçesi'nin yıllık büyüklüğü, üye ülkeler toplam GSMH miktarlarının %1,27'si ile sınırlandırılmıştır (Bilici 2004: 71). Topluluğun bütçe gelirleri üye ülkelerin yaptıkları katkılardan oluşmaktadır. Bunlar içerisinde üstte belirtilen; GSMH Payı, KDV Gelirlerinin belirli payının aktarılması, Gümrük Vergileri ve Tarımsal Prelevman Gelirleri gibi kaynaklardan aktarımlarda bulunmaktadır. Sağlanan gelirler topluluk politikalarının yürütülmesinde ve yönetim giderlerinin karşılanmasında kullanılmaktadır. Günümüze kadar olan süreçte Topluluk Bütçesinin en büyük bölümü Ortak Tarım Politikası'nın finansmanı için kullanılmıştır (Seyidoğlu 1996: 222). Bölgesel politikalar, ortak işbirliği konuları, sanayi ve araştırma giderleri ise diğer önemli konu başlıkları olarak ele alınabilir.

Bütçenin kesinleşmesi açısından son sözü söyleme yetkisi; zorunlu harcamalar açısından Konsey'e, zorunlu olmayan harcamalar açısından ise Parlamento'ya verilmiştir. Her iki yetkiye denk gelen bütçe büyüklüğü ise hemen hemen %50 oranında gerçekleşmektedir. Ancak burada belirtilmesi gereken önemli bir diğer nokta ise; tarım harcamaları gibi harcamalar zorunlu harcamalar kapsamında değerlendirilirken, yapısal harcamalar ve üçüncü ülkelere yapılan mali yardımlar zorunlu olmayan harcamalar kapsamında değerlendirilmektedir (Bilici 2004: 71). Daha önce ifade edildiği üzere, AB Bütçesinden üçüncü ülkelere yapılan %5 civarında zaten çok düşük bir rakama tekabül eden oran, bir de bu zorunlu olmayan harcamalar ve buna izin verilmesinin Parlamento'nun inisiyatifine bırakılması mali yardım musluklarının sürekliliği konusunda karamsarlığa yol açmaktadır.

Nitekim; Parlamento, zorunlu olmayan harcamalarda 3/5 çoğunlukla Konsey'in nitelikli çoğunlukla aldığı kararları değiştirebilmekte ya da basit çoğunlukla aldığı kararlar söz konusu kalemi tamamen reddedebilme yetkisine sahip olmaktadır (DTM: 25). Bu olgu Parlamento üyelerinin mensup oldukları ülkelere göre değil, siyasi görüşlerine göre şekillenmesi gerçeğiyle birleştiğinde mali yardım musluklarının açılmasında oldukça siyasi tavırların alınabileceği izlenimini uyandırmaktadır. Bu şekilde Avrupa Parlamentosu ya da çeşitli siyasi gruplar 3. ülkelere karşı zaman zaman oldukça siyasi ön koşullar dayatmaktadır. Bu gerçek ülkemiz açısından Kıbrıs konusu, Azınlık Hakları, Kıta Sahaneliği vb. çok boyutlu konuların önümüze pazarlık konusu olarak getirilmesi şeklinde tezahür etmektedir. İşte bu noktada son derece riskli süreçlere girilmekte ve konunun tek başına mali yardımlardan ibaret olarak anlaşılmaması gereği açıkça ortaya çıkmaktadır.

Bütçe İçerisinden Yapılan Yardımların Türleri

a) Avrupa Sosyal Fonu (ASF): Roma Antlaşması ile 1958 yılında kurulmuştur. Topluluk içerisinde yeni iş olanakları yaratılması, istihdamın artırılması, mesleki ve teknik eğitim programları, işsizlik yardımları yapılması vs. bir takım amaçlar doğrultusunda finansman sağlamaktadır (Seyidoğlu 1996: 222).

b) Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF): 1975'te kurulmuştur. Özellikle toplulukta göreceli açıdan geri kalmış yörelerin kalkındırılması ve yapısal uyum programlarının finansmanı için kredi vermektedir (Seyidoğlu 1996: 222) Bu fon ile Yunanistan, İrlanda, Portekiz ve İspanya ile İtalya'nın geri kalmış belirli bölgelerine yardımlar sağlanmıştır.

c) Avrupa Garanti ve Yönlendirme Fonu (AGYF): 1962'de kurulmuştur. Adı geçen fondan tarımsal destekleme programlarının finansmanı ve tarımın modernleştirilmesi için kaynak sağlanmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi, Bütçe harcamalarının önemli bir kısmı Ortak Tarım Politikası amacıyla yapılmıştır.

d) Uyum Fonu (UF): Maastiricht Antlaşması (m. 130 D) ile öngörölmüş ve 30 Mart 1993 tarihli ECC 792/93 sayılı Konsey Tüzüğü ile hayata geçirilmifitir. Fonun amacı AB'nin fakir ülkeleri olan İspanya, Yunanistan, İrlanda ve Portekiz'de çevre ve ulaşım ile ilgili projelere kaynak sağlamak amacıyla kurulmuştur (Gençkol 2003: 24).

B) Avrupa Yatırım Bankası Kanalıyla Yapılan Mali Yardımlar

Bankanın temel amacı topluluğun dengeli kalkınmasını sağlamak üzere kredi vermektir. Nitekim bu husus Roma Antlaşması'nın 2. ve 130'uncu maddelerinde açıklanmıştır. Buna göre; Banka, ortak pazarın dengeli ve sürekli gelişmesine katkıda bulunmak (m.130) ve topluluğun ekonomik gelişmesini kolaylaştırmak (m. 2) amacıyla krediler verecektir (Güran 1996: 299).

AYB, öncelikle Birlik ülkelerindeki yatırım projelerini finanse etmek için kurulmuştur. Ancak, Guvernörler Kurulu'nun oy birliği ile alacağı kararlar ile Banka, Birlik dışındaki projelere de kaynak sağlamaktadır (AYB Protokolü m. 18/1).

Bankanın üstlenmiş olduğu görevler Roma Antlaşması'nın 130'uncu maddesinde şu şekilde belirtilmektedir; AYB'nin görevi, sermaye piyasalarına ve kendi kaynaklarına başvurarak topluluğun çıkarlarına uygun şekilde ortak pazarın dengeli ve sürekli gelişmesine katkıda bulunmaktır. Bu amaçla Banka, kar amacı gütmeyen bir anlayışla krediler ve teminatlar vererek ekonominin bütün sektörlerinde;

a) Az gelişmiş bölgelerin kalkınmasına yönelik projelerin,

b) Büyüklükleri ya da nicelikleri nedeniyle her üye devletin sahip olduğu çeşitli finansman araçlarıyla tamamen finanse edilmesi mümkün olmayan ve Ortak Pazar'ın gelişmesine yönelik olarak hazırlanan; yeni iş olanaklarının geliştirilmesine yönelik veya işletmelerin modernleştirilmesi ya da faaliyet değiştirmesine yönelik projelerin,

c) Bir çok üye devletin ortak çıkarına olup, büyüklükleri ya da nitelikleri nedeniyle tek tek üye devletlerin sahip oldukları çeşitli araçlarla finanse edilemeyen projelerin, finansmanını kolaylaştırmaktadır.

AYB, faaliyetlerinde ticari amaç gütmemektedir. Özellikle, uzun vadeli piyasalar olarak adlandırılan, sermaye piyasalarından sağladığı kaynaklarla finansman faaliyetlerini yürütmektedir. Borçlanma maliyetinin üzerine eklenen ufak bir marj ile özel ve kamu kesimine krediler verilmektedir.

AYB topluluk dışı ülkelere, bu ülkelerle yapılan mali işbirliği antlaşmaları ve protokoller çerçevesinde kredi vermektedir. Bu krediler gerek kendi kaynaklarından gerekse topluluk bütçesinden finansman sağlanarak ya da garanti alınarak yapılmaktadır. Bu çerçevede verilen krediler özellikle şu üç ülke grubunu kapsamaktadır;

1) Topluluğun Lome Sözleşmesi ile Afrika, Karayip ve Pasifik (AKP) Ülkelerine sağlanan mali yardımlar,

2) Topluluk ile özel antlaşmaları bulunan Akdeniz Ülkelerine (Türkiye'ye de) verilen mali yardımlar,

3) Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerine demokratikleşme ve piyasa ekonomisine geçiş sürecini kolaylaştırmak amacıyla verilen krediler.

Özetle bankanın vermiş olduğu krediler; enerji, altyapı, sanayinin geliştirilmesi, çevrenin korunması gibi projelerin finansmanına yöneliktir. Verilen kredilerin yaklaşık %85-90'ı civarındaki miktarı üye ülkelere, geriye kalanı da üye olmayan üçüncü ülkelere verilmektedir. Bu rakamın da çok düşük olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

AYB kaynaklarından 2001 yılında yapılan mali yardımların (açılan kredilerin) büyüklüğü 36,8 milyar Euro'yu bulmuştur. Bu paranın tahsisi aşığıdaki şekilde yapılmıştır.

AYB Kredi Tahsisleri 2001	Milyon Euro
AB Üyelerine	31.200
Aday Ülkelere	2.700
Akdeniz Ülkelerine (Türkiye)	1.400
Balkanlar (Yeniden Yapılanma)	320
AKP Ülkelerine	520
Güney Afrika	150
Asya Ülkeleri	178
Güney Amerika Ülkeleri	365
Toplam	36.800
Not: Bunlara ilave olarak aynı yıl içerisinde; AYB'ye bağlı Avrupa Yatırım Fonundan Risk Sermayesi olarak 800 milyon Euro, KOBİ'lere kredi garantisi şeklinde de 960 milyon Euro tutarında kaynak tahsisi yapılmıştır.	
Kaynak: Bilici 2004: 68	

C) Diğer Kaynaklardan Sağlanan Mali Yardımlar

Bu başlıkta da Topluluk Bütçesi ve AYB Kaynakları dışında olan bir takım kaynaklara ayrıntılarına girilmeden değinilecektir. Buraya kadar anlatılan AB Mali Yardımlarının 2002 yılı büyüklüğü 94 milyar Euro'su hibeler olmak üzere, 130 milyar Euro'ya yaklaşmıştır (Bilici 2004: 67). Bu rakam bir takım başka kaynaklar vasıtası ile bir parça daha artabilmektedir. Şimdi bu kaynakların neler olduğu açıklanacaktır.

a) Avrupa Kalkınma Fonu (AKF): Roma Antlaşması ile oluşturulan bu fondan, Lome Sözleşmesi çerçevesinde, Topluluk'la özel ilişkileri bulunan Afrika, Karayip ve Pasifik (AKP) ülkelerine yardım yapılmaktadır (Seyidoğlu 1996: 222).

b) Avrupa Parasal İşbirliği Fonu (APIF): Bu fondan, parasal birliğe yardımcı olmak üzere dış ödeme güçlüğü içinde düşen üyelere kredi sağlanmaktadır. Günümüzde Avrupa Para Sisteminin temel mali kuruluşu durumundadır (Seyidoğlu 1996: 222).Son olarak buraya kadar anlatılan kaynakların bir tablo ile gösterilmesi mümkündür.

AB Mali Yardımlarının Kaynakları

Genel Bütçe Mali Yardımları	Genel Bütçe Dışı Mali Yardımlar
1) Tarım Destekleme Yardımları	1) Avrupa Yatırım Bankası AYB Kredileri
-Avrupa Tarımsal ve Garanti Yönlendirme Fonu (ATGYF) Garanti	2) AYB'nin Verilmesine Aracı Olduğu Krediler
2) Yapısal Eylemlerle İlgili Yardımlar	-Yeni Topluluk Aracı Krediler (YTA)
-Avrupa Tarımsal ve Garanti Yönlendirme Fonu (ATGYF) Yönlendirme	-AT Ödemeler Dengesi Kredileri
-Avrupa Sosyal Fonu (ASF)	-EURATOM Kredileri
-Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF)	-AKÇT Kredileri (2002 sonu itibariyle son buldu)
-Uyum Fonu (UF)	-Edinburg Kredi Mekanizması
3) AT İç Politikalarına Yönelik Yardımlar	-Avrupa Yatırım Fonu (AYF)
-Araştırma Programları Finansmanı	-Avrupa Ekonomik Alanı Antlaşması
-Kadın ve Erkek Arası Farklarda Eşitliği Sağlama	3) Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası Kredileri
-Deniz ve Balıkçılık Sektörüne Yapılanlar	4) Avrupa Kalkınma Fonu (AKF)
-Çevre, Sanayi ve Eğitim Yardımları	5) Avrupa Parasal İşbirliği Fonu (APIF)
4) İdari Yardımlar	
5) Dış Eylemlere Yapılan Yardımlar	
Kaynak: Bilici 1997: VIII-X	

AB'ye yeni üye olarak kabul edilen ve edilecek olan ülkeler, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin(SSCB) dağılmasıyla birlikte AB'nin ilgi odağı haline gelmişlerdir. Özellikle dağılma tarihinden sonra ya da daha net bir ifade ile 1990 yılı ile birlikte AB, Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerini(MDAÜ) kendi içerisine alabilmek için gittikçe yoğunlaşan ve derinlik kazanan mali işbirliği politikaları geliştirmiştir. 10 yıl içerisinde, 10 aday MDAÜ'ye yapılan toplam yardımlar, AB dış yardımlarının en büyük kalemi haline gelmiştir. (Gençkol 2003:3).

Çalışmanın başında AT'de mali yardımların gelişmiş ülkelerden az gelişmiş ülkelere doğru olduğuna değinilmişti. Temelinde bölgesel kalkınmışlık farklarının giderilerek, refah düzeyinin tüm birlik içerisinde dengeli bir şekilde dağılımının sağlanması olan bu hedef doğrultusunda, Yeni üye ve üye olacak ülkeler için de bir takım fonlardan yardımlar sağlanmaktadır. Bu ülkelere yapılan mali yardımları daha iyi analiz edebilmek için bunlara yapılan yardımların ne şekilde olduğuna da bu bölümde kısaca değinilecektir.

Topluluk içerisinde; “Yapısal Fonlar” ve “Uyum Fonu” adı altında kategorize edilebilecek mali yardımlar, Yeni üye ve üye olacak ülkeler için ise; **PHARE** (Poland and Hungary: Action for Reconstruction of Economy), **ISPA** (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession) ve **SAPARD** (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) programları şeklinde özetlenebilir. Bunların dışında Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası kanalıyla da yapılan kredi şeklinde yardımlar bulunmakla beraber büyüklük olarak başta sayılanlar kadar yer kaplamamaktadır. Bu programların ayrıntılarına da Yeni Üye ve Üye Olacak Ükelere Yapılan Mali Yardımlar kısmında değinilecektir.

AB Mali Yardımlarının coğrafı dağılımında da çok büyük çapta değışiklikler olmuştur.Yukarıda kısaca değinildiği gibi, AB mali yardımlarının iki grup yeni alıcısı ortaya çıkmıştır. Bunlar Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) ve Yeni Bağımsız Devletler (YBD)'dir. Daha önce AT yardımlarının bu iki bölgeye giden miktarı neredeyse sıfır iken, 1996-1997 yıllarında toplam AT dış mali yardımlarının %19'unu almışlardır. Aynı yıllarda gerçekleşen yardım miktarı ise yıllık ortalama 1,3 milyar Dolar'dır. (Gençkol 2003: 34). Buradan hareketle Aday ülkeler açısından mali yardımlar incelenirken 1990 ve sonrası, özellikle 1996 yılı sonrası dönem baz olarak alınacaktır.

1.3 AB Mali Yardımlarının Parasal Büyüklüğü

Mali Yardımlar kısmının buraya kadarki bölümünde oransal büyüklüklere değinilmişti. Bu bölümde amaç oransal olarak açıklanan mali yardımların parasal olarak ulaştığı boyutları ortaya koymaktır.

Günümüzde AB, dış yardımlar konusunda 140 ülkeyi kapsayan ve yıllık yaklaşık 10 milyar Euro seviyesine yükselen yardım tutarı ile, dünyada ilk sırada yer almaktadır. Söz konusu bu miktar Dünya Kalkınma amaçlı yardımlarının %10'u mertebesindedir. Bütçenin yaklaşık %7-8'ini alan dış yardımlar, AB'nin önemli dış politika araçlarından birisi haline gelmiştir. (Gençkol 2003: 2).

AB Mali Yardımlarının 2002 yılı büyüklüğü 94 milyar Euro'su hibeler olmak üzere, 130 milyar Euro'ya yaklaşmıştır. (Bilici 2004: 67). Bu para daha önce açıklandığı üzere Avrupa Toplulukları Bütçesi hibelerinden ve Avrupa Yatırım Bankasının uygun koşullu kredilerinden oluşmaktadır. Bunlara ilişkin bilgiler ilgili kısımlarda tablolar ile gösterilmiştir.

Tarihsel süreçte 1988 yılında 44 milyar ECU büyüklüğünde olan Bütçe, 2002'de 94 milyar Euro ve 2003 itibariyle de 102 milyar Euro'nun üzerine çıkmıştır. (Bilici 2004: 68). Avrupa Toplulukları'nın Bütçesi'nin hazırlanmasında, daha önce kabul edilen çok yıllık mali planlar esas alınmaktadır.

Avrupa Yatırım Bankası (AYB)'nin sermayesi ise 100 milyar Euro'dur. Aday ülkelere (MDAÜ)'ye yönelik ilave kaynak ihtiyacı, AYB'nin sermayesi'nin %50 artışla 150 milyar Euro'ya çıkartılması konusunu gündeme getirmiştir. Çünkü, günümüzde Banka'nın azami kredilendirme sınırı 250 milyar Euro'ya yaklaşmıştır.

AYB Yasası gereği, Banka tarafından verilen kredi ve teminat tutarı, Banka sermayesinin %250'sini geçmemektedir. AYB Başkanlığı tarafından AYB Güvernörler Kurulu'na %50'lik artış önerilmiş olup, bu önerinin yasallaşması beklenmektedir. (Bilici 2004: 67).

AYB'den 2001 yılında yapılan mali yardımların (açılan kredilerin) büyüklüğü 36,8 milyar Euro'yu bulmuştur. (Bilici 2004: 68). Son olarak hibe ve kredi yardımları bazen aynı yardım paketi içerisinde yer alabilmektedir. Örneğin; ülkemize verilmesi planlanan ancak uygulanamayan 4. Mali Protokol'ün (600 milyar ECU) 225 milyon ECU'sü AYB kaynaklarından kredi, 325 milyon ECU'sü genel bütçe kaynaklarından özel koşullu kredi, 50 milyon ECU'sü ise yine genel bütçe kaynaklarından sağlanacak bağışlardan oluşmakta idi (Bilici 2004: 77).

2. YENİ ÜYE VE ÜYE OLACAK ÜLKELER VE MALİ YARDIMLARDAN ELDE ETTİKLERİ

2.1 AB'ye Yeni Üye ve Üye Olacak Ülkeler ile İlgili Genel Bilgiler

AB'nin genişleme serüveni uzun soluklu ve iniş çıkışlı bir yapı arz etmektedir. 15'lere(Almanya, İtalya, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İngiltere, Danimarka, İrlanda, Yunanistan, İspanya, Portekiz, Finlandiya, İsveç, Avusturya) katılmayan Norveç ve İsviçre, bu ülkelerde yapılan referandumla çoğunluğun olumsuz oy vermesi üzerine gerçekleşmişti. Bu ülkelerdeki refah düzeyinin çok yüksek olması bu hususta belirleyici olmuştur.

AB'nin son genişleme gündemi, Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) ile ilgilidir. Bu grupta bulunan ülkelerin çoğu, komünist rejimlerin başarısızlığı üzerine, devletçi ekonomiden Pazar ekonomisine geçiş sürecine girmişlerdir. Bununla birlikte AB'nin iştahını kabartmaya başlayan süreçte, tarihsel bir takım bağların da etkisiyle çeşitli yardım programları (PHARE) yürürlüğe konulmuş ve taraflar arasında tercihli ticaret ilişkilerini içeren “Avrupa Antlaşmaları” imzalanmıştır.

Sayıları 10'u bulan MDAÜ ülkelerinin AB'ye katılma süreci, Komisyon tarafından hazırlanan ve Haziran 1997'de yapılan Amsterdam Zirvesi'ne sunulan “Gündem 2000” raporu ile başlatılmıştır. Bu raporda aday ülkelerin entegrasyonunun AT bütçesine getireceği ek mali yükler ve bunların nasıl finanse edileceği de belirlenmiştir.

Aralık 1997 Lüksemburg Zirvesi'nde ise genişlemenin esasları ve takvimi belirlenmiştir. Buna göre ilk etapta 5 MDAÜ (Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Polonya, Estonya) ve (Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında) Kıbrıs Rum Yönetimi ile üyelik müzakerelerine başlanacak; geriye kalan diğer 5 MDAÜ ise (Slovak Cumhuriyeti, Romanya, Bulgaristan, Litvanya, Letonya) bu süreçte müzakerelere hazırlanacaktır.

Ayrıca Komisyon tarafından her yıl aday ülkelerin üyelik kriterlerini yerine getirmede kaydetmiş oldukları ilerlemelerle ilgili değerlendirme raporları yayımlanacaktır. Bu raporlardan ilki 4 Kasım 1998 tarihinde açıklanmıştır. (Bilici 2004: 42-43).

İlk gruptaki 6 ülke ile üyelik görüşmeleri 30 Mart 1998 tarihinde başlamıştır. Üyelik başvurusu daha sonra kabul edilen Malta'nın da dahil olduğu ikinci gruptaki ülkelerle üyelik pazarlıkları ise Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde

alınan kararlarla başlamıştır. Müzakereler 30 ana konuyu kapsayan başlıklara ayrılmıştır. Bu başlıklar aynı zamanda AB müktesebatının (acquis communautaire) içeriğini oluşturan konulardır ve hacim olarak yaklaşık 100 bin sayfalık mevzuatı kapsamaktadır. (Bilici 2004. 43).

Üyelik müzakereleri tamamlanan 12 ülkeden 10'unun (Romanya ve Bulgaristan dışında kalanlar) 1 Mayıs 2004 tarihinde tam üye olarak Topluluk'a dahil olmaları sağlanmıştır. Geri kalan iki ülkenin tam üyeliği için 2007 yılı hedeflenmiştir. Ülkemiz için ise en iyi ihtimalle 2015 yılı hedef alınmıştır.

Aşağıdaki tabloda yeni üye ve üye olacak ülkelerle ilgili önem arzeden bazı bilgiler toplulaştırılmış olarak sunulmuştur.

Aday Ülkeler ve Genel Bilgiler (2001)													
Üye Ülkeler*	Nüfus (Milyon)	Kişi Başına Milli Gelir (Euro)	Yeni Üye ve Üye Olacak Ülkeler	Nüfus (Milyon)	Kişi Başına Milli Gelir (Milyon \$)	GSYİH (Milyon \$)	İhracat (Milyon \$) (1997 ve 2001)	İthalat (Milyon \$) (1997 ve 2001)	Cari İşlemler Dengesi (Milyon \$) (1997 ve 2001)	Enflasyon (%) (1997 ve 2001)		Para Bimi ve Paritesi (1\$=)	
										1997	2001		
Avustralya*	8,1	25.390	Macaristan	9,92	5.225	51.833	18.989	21.116	-982	18,3	9,2	Forint	286,5
Belçika*	10,2	23.990	Cek Cumhuriyeti	10,29	5.558	57.189	22.746	28.837	-3.622	8,5	4,7	Koruny	38,0
Danimarka*	5,3	32.980	Slovenya	1,99	9.814	19.530	8.372	9.357	50	9,1	8,4	Tolar	242,8
Finlandiya*	5,2	25.510	Polonya	38,64	4.746	183.391	25.751	36.092	-5.744	15,9	5,5	Zloty	4,1
Fransa*	59,3	23.250	Estonya	1,38	4.039	5.574	2.924	4.429	-562	10,6	5,7	Krooni	17,6
Almanya*	82,2	24.750	Güney Kıbrıs	0,79	11.594	9.159	1.250	3.655	-338	3,6	2,0	Paund	0,6
Yunanistan*	10,6	11.530	Slovak Cumhuriyeti	5,40	3.789	20.461	8.254	10.774	-1.961	6,1	7,3	Koruny	48,4
İrlanda*	3,8	27.220	Romanya	22,41	1.792	40.166	8.431	11.280	-2.137	154,8	34,5	Lei	29.060,8
İtalya*	57,7	20.190	Bulgaristan	7,87	1.728	13.599	5.323	5.224	427	1.082,3	7,4	Leva	2,2
Lüksemburg*	0,4	46.370	Litvanya	3,49	3.402	11.875	3.860	5.644	-981	8,9	1,3	Litai	4,0
Hollanda*	15,9	25.180	Letonya	2,36	3.247	7.663	1.672	2.721	-345	8,4	2,5	Lat	0,6
Portekiz*	10,0	11.400	Malta	0,39	9.313	3.632	1.630	2.552	-203	3,1	2,9	Paund	0,5
İspanya*	39,4	15.360	Türkiye	68,62	2.123	148.166	26.261	48.559	-2.638	99,1	68,5	Lira	1.231.322,0
İsviçre*	8,9	27.800											
İngiltere*	59,6	25.690											
ABD	274,0	39.200											
Japonya	126,3	40.610											

* Yerler AB ile ilgili internet adreslerinden toplanmıştır. Bkz. Kaynakça.

** Nüfus ve Kişi Başına Milli Gelir rakamları Hem üye devletler hem de aday ülkeler için karşılaştırma yapmak amacıyla birlikte verilmiştir.

*** Enflasyon, İthalat ve Cari İşlemler Dengesi rakamları, özellikle aday ülkelerin mali yardımlardan faydalanmaya başladıkları 1995 ve sonrası dönemdeki etkilerinin görülebilmesi amacıyla, 1997 ve 2001 rakamları ile birlikte gösterilmiştir.

**** Üye ülke kişi başı milli gelir rakamları 2001 yılında kur çipası uygulanan ülkemizde var olan kur üzerinden \$'a çevrilebilir.

2.2 AB'ye Yeni Üye ve Üye Olacak Ülkelere Yapılan Mali Yardımların Yeterliliği ve Değerlendirilmesi

Yeni üye ve üye olacak ülkeler olarak isimlendirilen MDAÜ, 1990-2003 döneminde 20.980 milyon Euro'su hibeler olmak üzere, AYB kredileri ile birlik-te toplam 37.980 milyon Euro tutarında kaynak sağlamışlardır. Aşağıdaki tablo tarihler itibariyle MDAÜ'ye yapılan mali yardımların dağılımını göstermektedir.

MDAÜ'ye Yönelik Mali Yardımlar (1990-2003)			Milyon Euro
	Dönem	Miktar	Toplam
Hibeler	1990-1999	8.500	20.980
	2000-2003	12.480	
Krediler	1990-2001	17.000	17.000
Genel Toplam			37.980
Kaynak: Bilici 2004: 79			

Tablodan çıkan en önemli sonuç 2000-2003 döneminde MDAÜ'ye yapılan hibe şeklindeki yardımların 1990-1999 dönemine göre hızlı bir şekilde artmış olmasıdır. 4. Mali Plan dönemine rastlayan bu 2000-2006 döneminde 10 ülkenin (Romanya ve Bulgaristan hariç) Birliğe katılacak olmaları bunda önemli bir etken olmuştur.

Üyelik ile birlikte AT Bütçesi'ne dahil olacak bu ülkelere (10 ülke) ileriki yıllarda yapılacak yardımların miktarı 12-13 Aralık 2002 tarihlerinde yapılan Kopenhag Zirvesi'nde belirlenmiştir. Buna göre 1 Mayıs 2004 yılında üye olacak 10 ülkeye yapılacak hibe yardımlarının tutarı şöyledir.

Üyelik Sonrası Mali Yardımlar			Milyon Euro
Yıllar	Hibeler	Özel Nakit Akımları	Toplam
2004	9.952	1.260	11.212
2005	12.657	1.129	13.786
2006	14.958	896	15.854
Toplam	37.567	3.285	40.852
Kaynak: Bilici 2004: 79			

Yardım alacak ülkelerin arasına Güney Kıbrıs ile bütünleşip AB'ye üye olması şartıyla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti de alınmıştır. Bu şart altında

Kuzey Kıbrıs'a 2004'te 39, 2005'te 67, 2006 yılında ise 100 milyon Euro olmak üzere toplam 206 milyon Euro hibe yardımı yapılması planlanmıştır. (Bilici 2004: 79). Kıbrısta yapılan referandum sonucu Güney kesimin hayır demesi sonucunda Kuzey kesime verilecek olan yardımların miktarında ve çeşidindeki değişmeler izlenen politikaya bağlı olarak artış gösterebilecektir.

AB, 2000-2006 yılları arasında MDAÜ'ne üç ayrı kaynaktan katılım öncesi yardımda bulunacaktır. Bunlardan birincisi 1990 yılından beri uygulanmakta olan PHARE programıdır. Diğer iki kaynak ise 2000 yılından itibaren işlerlik kazanmış olan ISPA ve SAPARD programlarıdır. (Gençkol 2003: 125). Hibe şeklinde olan bu kaynakların yanında Avrupa Yatırım Bankası (AYB) ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (AİKB)'nin vermiş olduğu krediler de vardır. 2000 yılında ihdas edilen ISPA ve SAPARD, AB'nin MDAÜ'ye atfettiği değer de göstermektedir. Bunun altında değişik ekonomik, sosyal ve siyasal nedenler yatmaktadır. Yeni üye ülkeler üyelikle birlikte bu kaynaklarda yerlerini AB içerisinde olan başka fonlardan yardım almaya devam edeceklerdir. Bu kapsamda PHARE Programının yerini Yapısal Fonlar, SAPARD Programının yerini Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu (ATGYF) ve ISPA'nın yerini Uyum Fonu alacaktır. (Gençkol 2003: 125). Adı geçen programların içeriği şu şekildedir.

a) PHARE (Poland and Hungary: Action for Re Construction of Economy): OECD Ülkelerince kendilerine (G-24)'ler denen ve amacı MDAÜ'ye gıda, teknik, ödemeler dengesi ve diğer alanlarda ikili ve çok taraflı yardımların sağlanması amacıyla ilk kez Temmuz 1989'da Polonya ve Macaristan'a yönelik olarak "PHARE Programı" adı altında bir program oluşturulmuş ve bu ülkelere mali ve teknik yardımda bulunmaya başlanılmıştır. Programa Temmuz 1990'da Bulgaristan, Çekoslovakya ve Yugoslavya; Ocak 1991'de de Romanya dahil edilmiştir. 05.09.1991 tarihli "Brussels Network" toplantısında Arnavutluk ve son olarak da Estonya, Letonya ve Litvanya programa dahil edilmiştir.

Temel amacı, MDAÜ'nün Pazar ekonomisine geçiş sürecinde yardımcı olmak amacıyla taşıyan bu yardım programı sonradan bir parça şekil değiştirerek, bu kaynaktan sağlanan fonların %30'unun aday ülkelerin adli ve idari sistemlerinin yeniden düzenlenmesine harcandığı ve %70'i yatırımlara yönelik olarak kullanılan bir boyut kazanmıştır. (Bilici 2004: 78).

PHARE programı kapsamında yardım alan ülke sayısı bugün için 14'e ulaşmıştır. Bu ülkelerden Arnavutluk, Hırvatistan ve Makedonya dışında kalan 11 tanesi için (10 MDAÜ ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi) ortak ülke (associated

country) terimi kullanılmaktadır. MDAÜ ve PHARE programı çerçevesinde sağlanan yardımlar şu şekilde gösterilebilir.

MDAÜ'ye Yapılan PHARE Yardımları (Milyon ECU)

Dönemler	Yardım Tutarı
1989-1994	4.284
1994-2000	3.350
2000-2006	21.500
Kaynak: DTM: 166	

Bu çerçevede;

- İki ana hedefe -yatırım (%70) ve kurumsallaşma (%30)- yönelik olarak her yıl için 1,5 milyar ECU (toplam 10,5 milyar ECU),
- Tarımsal kalkınma yardımı (aid for agricultural development) olarak, her yıl için 500 milyon ECU (toplam 3,5 milyar ECU),
- Yapısal yardım kaleminden ulaştırma ve çevre alanlarında kullanılmak üzere, her yıl için 1milyar ECU (toplam 7 milyar ECU),
- tutarında mali yardım yapılması hedeflenmektedir. (DTM: 166).

PHARE Programında yer verilmemekle birlikte, Kıbrıs'ın aynı dönemde, Ortaklık Antlaşmaları çerçevesinde Topluluk Bütçesi'nden 72 milyon ECU tutarında bağış ve 1996 yılında yürürlüğe giren 4. Mali Protokol kapsamında yardım alması öngörülmüştür. (DTM: 167).

Her ülkenin farklı önceliklerinin olması nedeniyle tahsis edilen fonların nasıl harcanacağı AB'nin onayladığı bir çerçeve dahilinde PHARE organları ile ilgili ortak ülkelerin yetkilileri arasında sürdürülecek temaslar sonucu belirlenmektedir. (DTM: 167).

PHARE, daha önce belirtilen hedeflerinin dışında ülkelere; (DTM: 167)

- Çeşitli özel ve kamu kuruluşlarında know-how temin etme,
- Yatırımları özendirme,
- Projelere diğer kaynaklardan kredi olanakları yaratma,
- Doğrudan altyapı yatırımları gerçekteştirme,

gibi işlevleri de üstlenmektedir.

Yeniden yapılanma sürecinde ilerleme sağlandıkça ağırlığın doğrudan altyapı yatırımlarına verilmesi hedeflenmektedir. PHARE programının başlıca faaliyet alanları ise;

- Tarımsal işlemler dahil olmak üzere, devlete ait işlemlerin yeniden yapılandırılması,
- Özel sektörün geliştirilmesi,
- Kurumların ve kamu yönetiminin yenilenmesi,
- Sosyal hizmetler, istihdam ve sağlık hizmetlerinin reformu,
- Enerji, ulaştırma ve haberleşme altyapısının geliştirilmesi,
- Çevre ve nükleer güvenlidir.

Ayrıca Avrupa Antlaşmaları çerçevesinde ilgili ortak ülkelerin mevzuat ve uygulamalarının AB norm ve standartlarına uyumlu hale getirilmesi için yardım sağlanmaktadır. (DTM: 167).

Aşağıda PHARE programı çerçevesinde yapılan yardımların ülkeler itibariyle dağılımını gösteren tablolar verilmiştir.

Ülkeler İtibariyle PHARE Programı Çerçevesinde Yapılan Taahhüt ve Yardımlar: (1990-2000) Dönemi ve (2000-2006) Katılım Öncesi Dönem

Ülkeler	1990-2000			2000-2006 (1999 Yılı Fiy.)
	Taahhüt	Sözleşme	Ödeme	
Macaristan	1.075,2	845,3	731,0	96
Çek Cumh.	576,6	395,0	355,2	79
Slovenya	224,3	144,0	122,6	25
Polonya	2500,3	1.739,9	1.609,9	398
Estonya	222,5	171,2	152,7	24
Güney Kıbrıs	–	–	–	–
Slovak Cumh.	433,5	252,0	205,6	49
Romanya	1.439,5	916,9	784,8	242
Bulgaristan	1.000,9	729,8	603,1	100
Litvanya	420,7	275,0	227,6	42
Letonya	282,7	217,9	179,1	30
Malta	–	–	–	–

Makedonya*	167	127	93	–
Bosna Hersek	289,2	283,8	241,5	–
Arnavutluk	621,4	497,5	409,4	–
Fyrom	257,0	200,1	156,9	–
Doğu Almanya	34,5	28,9	28,6	–
Yugoslavya	43,7	43,7	43,7	–
Çok Ülkeleli Programlar	2.228,0	1.930,1	1.566,8	–
Toplam	11.817,45	8.798,1	7.511,5	1085
*Makedonya'ya ilişkin rakamlar 1990-1998 dönemini kapsamaktadır.				

b) ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession): Bu program, AB'de uygulanan Uyum Fonu'na benzer şekilde çalışmaktadır. Fon; ulaşım altyapılarının ve çevrenin korunmasının iyileştirilmesi, iletişim sistemleri, su ve atık su altyapıları, karayolları ve demir yollarının modernize edilmesi, hava limanları, su yolları ve limanların inşası vb. amaçlara yönelik olarak kullanılmaktadır.

ISPA, aday ülkelere, 2000-2006 yıllarını kapsamak üzere yılda 1.080 milyon Euro tutarında yardım yapmayı öngörmektedir. Ulaştırma ve çevre alanlarında yapılacak yardımlar eşit miktarda dağıtılmıştır. ISPA proje maliyetlerinin en fazla %75'ini karşılayabilmekte ancak bazı istisnai durumlarda bu oran %85'e kadar çıkabilmektedir. Geri kalan miktar ise, daha önce Diğer Mali Yardımlar başlıklı kısımda bir kısmına değinilen diğer bazı kurumların; AYB, AİKB, Kuzey AYB, Kuzey Avrupa Çevre Fonu ve ulusal kaynaklar ortak finansmanı kaynaklarından karşılanmaktadır (Gençkol 2003: 146).

ISPA kapsamında yapılacak ulaşım projeleri 6-300 milyon Euro, çevre projeleri ise 6-100 milyon Euro arasında olması kuralı getirilmiştir. ISPA programında, ülkeler itibariyle yardım tahsisleri belirli yüzde aralıklarıyla ifade edilmektedir. Buna göre her ülkenin alacağı maksimum ve minimum yardım miktarları tespit edilmiştir. Böyle bir uygulamaya gidilmesinin nedeni, ülkeleri yüksek kalitede proje hazırlamaya teşvik etmek ve kaynakların esnek yönetimine imkan vermek olarak açıklanabilir. (Gençkol 2003: 146).

ISPA kapsamında yapılan yardımlar hibe şeklinde olmamaktadır. AB direkt olarak karşılıksız para yardımı yapmak yerine, proje kapsamında yapılacak çeşitli işlerin maliyetine katkıda bulunmaktadır. Bu kapsamda, ISPA yardımları üç çeşit sözleşme ile aday ülkelere aktarılmaktadır (Gençkol 2003: 146-147). Bunlar;

- Proje kapsamında gerekli olan hizmet maliyetlerinin karşılanması. Hizmetlerin önemli bir kısmının projenin yönetim ve denetimi oluşturmaktadır.
- Proje için gerekli olan malzeme ve ekipman maliyetlerinin karşılanması. Bu yardım türü ulaşım sektörü için uygulanmaktadır. Örnek olarak sinyalizasyon malzemesi verilebilir.
- Projenin gerçekleştirilmesi kapsamındaki işlerin maliyetinin karşılanması. ISPA kapsamındaki sözleşmelerin büyük çoğunluğunu bu türden sözleşmeler oluşturmaktadır.

ISPA kapsamında yapılan yardımlar, aşağıdaki kriterler esas alınarak belirlenmektedir.

- Nüfus,
- Kişi başına GSYİH (Satınalma Gücü Paritesine göre),
- Ülke yüzölçümü,

Bu kriterlere göre 2000 yılında, en fazla yardım 335 milyar Euro ile Polonya'ya, en az yardım ise 16 milyon Euro ile Slovenya'ya verilmiştir (Gençkol 2003: 148).

2000 yılında ülkeler itibariyle yapılan bütçe tahsisleri aşağıdaki gibidir;

ISPA Yardımları (2000 Yılı Bütçe Tahminleri) Milyon Euro

Ülkeler	Bütçe Tahmini	Yüzde
Macaristan	90,8	8,18
Çek Cumh.	66,9	6,03
Slovenya	16,0	1,44
Polonya	406,6	36,65
Estonya	29,9	2,70
Güney Kıbrıs	–	–
Slovak Cumh.	48,1	4,33
Romanya	245,6	22,14
Bulgaristan	106,8	9,63
Litvanya	50,5	4,55
Letonya	48,1	4,33
Malta	–	–
Toplam	1.109,3	100

Kaynak: Gençkol 2003: 147

c) SAPARD (Special Action Programme for Agricultural and Rural Development): Bu program da ISPA gibi 2000-2006 dönemi olan Katılım öncesi yardım programıdır. Amacı, aday ülkelerin tarım politikalarını Birlik müktesebatına uyumlaştırma ve aynı zamanda tarım sektörü ile kırsal kesimdeki yapısal düzenlemeler için kaynak aktarmaktır. SAPARD kapsamında yapılacak yardımlar, OTP finansman kuralları uyarınca mali katkı şeklinde verilmektedir. Bu programda adem-i merkezi bir yapılanmaya gidilerek, projelerin yönetimi aday ülkelerin sorumlu olduğu uygulama birimlerine devredilmiştir (Gençkol 2003: 148). Ancak Komisyon'un doğrudan kullandığı yönetim görevleri de bulunmaktadır.

Özetle program aday ülkeleri OTP (Ortak Tarım Politikası) ve Tek Pazar'a hazırlamak amacını taşımaktadır. Bu bağlamda programın amacını iki gruba ayırarak incelemek yerinde olacaktır:

- Tarım ve kırsal alanda belirli ve acil sorunların giderilmesinde katkıda bulunmak,
- OTP ve tarım alanındaki diğer önceliklerle ilgili Topluluk müktesebatının uygulanmasına katkıda bulunmak,

Bu Programda uygulanan yardım için gerekli kriterler ise şunlardır:

- Tarımsal alan,
- Çiftçi nüfus,
- Kişi başına GSYİH (Satınalma Gücü Paritesine göre).

SAPARD Yardımları (2001 Yılı Fiyatları İle) Milyon Euro

Ülkeler	Yıllık Tahsisat
Macaristan	40
Çek Cumh.	23
Slovenya	7
Polonya	175
Estonya	13
Güney Kıbrıs	–
Slovak Cumh.	19
Romanya	156
Bulgaristan	54
Litvanya	31
Letonya	23
Malta	–
Toplam	540

Kaynak: Gençkol 2003: 151

20 Temmuz 1999 tarihinde alınan Konsey Kararı ile belirlenen SAPARD programından ülkelere yapılacak yıllık yardım miktarını gösteren yukarıdaki tablodan hareketle, Topluluğun toplam geçerli kamu harcamalarına katkısı %75 düzeyine kadar olabilmektedir. Fakat toplam harcamalar içindeki bazı belli başlıklarda (keşif çalışmaları, karşılıklı ziyaretler, değerlendirmeler ve kontroller) Topluluk katkısı %100'e kadar çıkabilmektedir. Fakat bu başlıkların toplam harcama içindeki payı en fazla %2 olabilmektedir. Topluluk yardımları beklenen harcamalar için değil, içinde bulunulan harcamalar için, avans verme şeklinde yapılmaktadır (Gençkol 2003: 151).

PHARE, ISPA ve SAPARD programlarını kuran tüzüklerde, hangi aday ülkeye ne miktarda yardım yapılacağına dair herhangi bir model belirtilmemiştir. Yardım alan her aday ülke "eşit muamele ilkesi"ne göre yardım alacaktır. Yardım almada kriter olarak başta en fazla ihtiyaç gösterme olmak üzere, nüfus, yüzölçümü, tarımsal alan büyüklükleri gibi faktörler belirleyici olmaktadır. Bu bağlamda PHARE programında alan itibariyle büyük ve fakir ülkeler yardımlardan daha fazla yararlanırken, ISPA'da çevre ve ulaşım kapsamında ülke büyüklüğü ve nüfus ön plana çıkmakta, SAPARD'da ise ISPA ile paralel büyük tarımsal alan ve düşük kişi başına geliri olan ülkeler bu imkanlardan daha fazla yararlanmaktadır (Gençkol 2003: 152-153).

Son olarak PHARE, ISPA ve SAPARD programlarında katılım öncesi dönem (2000-2006) yıllarında yapılan yıl bazında ve ülke bazında tablolara yer verilecektir.

Birleştirilmiş Tablo (Yıl Bazında)

Milyon Euro

Yıllar ve Yardım Araçları	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Toplam
PHARE	1.560	1.560	1.560	1.560	1.560	1.560	1.560	10.920
ISPA	1.040	1.040	1.040	1.040	1.040	1.040	1.040	7.280
SAPARD	520	520	520	520	520	520	520	3.640
Toplam	3.120	3.120	3.120	3.120	3.120	3.120	3.120	21.840
Kaynak: DTM: 276								

Birleştirilmiş Tablo (Ülke Bazında)(1999 Yılı Fiyatlarıyla) Milyon Euro

Aday Ülkeler	PHARE	ISPA Min	ISPA Maks	SAPARD
Macaristan	96	72,8	104,0	38,1
Çek Cumh.	79	57,2	83,2	22,1
Slovenya	25	10,4	20,8	6,3
Polonya	398	312,0	384,8	168,7
Estonya	24	20,8	36,4	12,1
Güney Kıbrıs	–	–	–	–
Slovak Cumh.	49	36,4	57,2	18,3
Romanya	242	208,0	270,4	150,6
Bulgaristan	100	83,2	124,8	52,1
Litvanya	42	41,6	62,4	29,8
Letonya	30	36,4	57,2	21,8
Malta	–	–	–	–
Toplam	1.085	1.040		520

Kaynak: Gençkol 2003: 127

d) Avrupa Yatırım Bankası (AYB) Kredi Tahsisleri: Aday ülkelere başlangıçtan beri izah edilen nedenler dolayısıyla kredi de verilmektedir. AYB'nin çalışma mekanizması vb. ayrıntılara girilmeden sayısal verilere ilişkin tablo ile yetinilecektir.

Aday Ülkelere Sağlanan AYB Kredileri (1.6.2002 İtibariyle) Milyon Euro

Aday Ülkeler	2000	2001	2002	2000-2002
Macaristan	240	483	–	723
Çek Cumh.	385	390	155	930
Slovenya	65	223	–	288
Polonya	941	1.144	–	2.085
Estonya	42	35	–	77
Güney Kıbrıs	–	–	–	–
Slovak Cumh.	242	79	–	321
Romanya	853	40	323	1.226
Bulgaristan	160	130	–	290
Litvanya	10	55	–	65
Letonya	10	5	–	15
Malta	–	–	–	–
Türkiye	575	370	90	1.035
Toplam	3.523	2.954	578	7.055
Kaynak: Gençkol 2003: 194				

Tabloda görüleceği üzere diğer yardımlarda olduğu gibi Polonya ve Romanya bu imkanlardan yararlanan önemli alıcılar olarak karđımıza çıkmaktadır.

3. MALİ YARDIMLAR VE TÜRKİYE

3.1. Başlangıçtan Günümüze Türkiye'nin Aldığı Mali Yardımlar

Türkiye'ye sağlanan mali yardımlar; kredi ve hibe şeklinde verilmektedir. Kredi şeklinde verilen mali yardımlar daha önce belirtildiği üzere AYB kredileri şeklinde ve hem kamu hem de özel sektör projelerine destek olmak amacıyla kullanılmaktadır. Hibe şeklinde olan yardımlar ise kamu kuruluşlarına yönelik ve eğitim, sağlık, spor, kültür vb. sosyal amaçlı projelere tahsis edilmektedir. İster hibe şeklinde olsun ister kredi şeklinde olsun, tüm bu yardımlar özellikle sonuçlarının amaca yönelik olması bakımından ve denetiminin Topluluk içerisinde bilgi talep edenleri bakımından proje bazında verilmektedir.

Türkiye AB mali ilişkileri 4 ana başlıkta kategorize edilerek incelenebilir. Bunlar;

- a) Gümrük Birliği Öncesi Dönem (1963-1995)
- b) Gümrük Birliği Dönemi (1996-1999)
- c) Adaylık Dönemi (2000-)
- d) Diğer Yardımlar

Bahsedilen dönemlere ilişkin elde edilen mali yardımlar tarihsel süreçte olanlar bir kenara bırakılarak, özet bir şekilde incelenmeye çalışılacaktır. (Ayrıntılı bilgi için bkz.:Bilici 2004: 92-106, Gençkol 2003: 155-196, Karluk 2002 : 413-743).

a) Gümrük Birliği Öncesi Dönem (1963-1995):

Bu dönemde elde edilen mali yardımlar aşağıdaki tablo ile gösterilmiştir.

Gümrük Birliği Öncesi Mali Yardımlar (1963-1995) Milyon Euro

Mali Yardımın Kaynağı	Mali Yardımın Şekli	Dönem	Taahhüt	Fiili Kullanım
1. mali protokol	Kredi	1964 - 1969	175	175
2. mali protokol	Kredi	1971 - 1977	220	220
Tamamlayıcı protokol		1971 - 1977	47	47
3. mali protokol	Kredi	1979 - 1982	310	310
Özel Yardım Paketi	Hibe	1982 - 1986	75	75
4. mali protokol	Kredi :225 Hibe : 375	1982 - 1986	600	Yunanistan'ın vetosu nedeniyle kullanılmadı
Körfez Savaşı	Kredi	1991	175	175
Özel Mali İşbirliği	Hibe	1993	3	3
Gümrük Birliği Öncesi Toplam			1.605	1.005
Kaynak : DTM:445				

AB'nin mali protokoller sisteminden vazgeçip, proje bazında kredi-hibe sistemine geçilmesi ile mali ilişkiler 1980'lerin sonunda Topluluk ile Akdeniz ülkeleri arasındaki ikili ilişkilerin ve işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla oluşturulan

Yenileştirilmiş Akdeniz Programı (YAP) kapsamında sürdürülmüştür. 1992-1996 döneminde uygulanan YAP, Akdeniz ülkeleriyle ekonomik diyalogun güçlendirilmesi, ilgili ülkelerdeki yatırımların teşviki, bu ülkelerin mallarının Topluluk pazarına girişinin kolaylaştırılması, yatırımların geniş ölçeklerde gerçekleştirilmesinin sağlanması ve bu ülkelerin topluluğun gelişme süreci ile ilişkilendirilmesi hususlarını içermektedir. YAP çerçevesinde Türkiye'ye ayrılan kaynak AYB kredisi şeklinde 339,5 milyon Euro'dur. (DTM: 445).

YAP Çerçevesinde AYB Tarafından Finanse Edilen Projeler (Milyon Euro)

Antalya Belediye Başkanlığı Kanalizasyon Projesi	35
TEAŞ Ege Bölgesi Hava Kirliliğini Önleme Projesi	40
PTT Telekomünikasyon Modernizasyonu Projesi	40
TEAŞ Türkiye – Suriye Enterkoneksiyon Projesi	13,5
ASKİ Ankara Kanalizasyon Projesi	45
Konteyner Terminalleri Ekipman Alım Projesi (TCDD)	36
Endüstriyel Atık Projesi (İzmit Büyükşehir Belediyesi)	50
CS2 ve CS3 Kompresör istasyonları ve Marmara Ereğli (NG Terminal Ekipman Alım, Projesi (BOTAŞ))	80
Toplam	339,5
Kaynak: DTM: 446	

YAP Çerçevesinde Ayrılan Kaynaklar (Milyon Euro)

	Projenin Finansmanı
Topluluğun Ayrıdığı Kaynak	2,030
Türkiye'ye Verilen	339,5
Finansman Türü	AYB Kredisi
	MALİ PROTOKOL
Topluluğun Ayrıdığı Kaynak	4,405
Finansman Türü	AB Kredisi ve Bütçeden Hibe

b) Gümrük Birliği Dönemi (1996 – 1999):

Bu dönemde elde edilen mali yardımlar ise aşağıdaki tablo ile gösterilmiştir.

Gümrük Birliği Dönemi Mali Yardımlar(1996 – 1999) (Milyon Euro)

Mali Yardımın Kaynağı	Mali Yardımın Şekli	Dönem	Taahhüt	Fiili Kullanım
Avrupa Akdeniz Süreci (MEDA 1)	Hibe	1995 - 1999	376*	181,3
Bütçe Kaynaklı	Hibe	1996 - 2000	375	Yunanistan'ın vetosu nedeniyle kullanılmadı
İdari İşbirliği	Hibe	1996 – 2000	3	3
Çeşitli Yardımlar (AİDS, uyuşturucuyla mücadele, çevre vs.)	Hibe	1992 – 1999	-	14
AYB	Kredi	1996 – 2000	750	Yunanistan'ın vetosu nedeniyle kullanılmadı
Yenileştirilmiş Akdeniz Programı	Kredi (AYB)	1992 – 1996	340	340
Avrupa Akdeniz Süreci	Kredi (AYB)	1997 - 1999	205	205
Risk Sermayesi	Kredi (AYB)	1999	12	12
Makro Ekonomik Yardım	Kredi	Gerekmesi Halinde		200
Gümrük Birliği Toplam			2,061	755,3
*12 Milyon Euro Mayıs 2000'den itibaren idari işbirliği programına tahsis edilmiştir. Kaynak: DTM:450				

c) Adaylık Dönemi (2000 -):

Son olarak bu dönemde yapılacak yardımlar ise aşığıdaki tabloda gösterilmiştir.

Adaylık Süreci Kapsamında Mali Yardımlar (milyon Euro)

Mali Yardımın Kaynağı	Mali Yardımın Şekli	Dönem	Taahhüt	Fiili Kullanım
KATILIM STRATEJİSİ	HİBE	2000 – 2003	15 (2000– 2002) + 135 (2001–2003)	13 82 milyon Euro GB’ni Güçlendirme stratejisinden + 45 milyon Euro eko.sosyal kalkınmayı desteklemeden. 47 milyon Euro GAP projesine tahsis edilmiştir.)
EURO-MED ORTAKLIK KREDİ KOLAYLIğI	KREDİ	2001 – 2006	2001 yılı ortalarında onaylanan 1 milyar Euro tutarındaki bu yeni AYB bölgesel kredi kolaylığı, AB ve ortak Akdeniz ülkelerinin ilgi duyduğu ve aynı zamanda bölgesel bütünleşmeyi güçlendirecek projelerin finanse edilmesi için Barselona ortaklık sürecine dahil 12 Akdeniz ülkesinin kullanımına sunulmuştur. Türkiye kredi yeterlilik kriterlerini (BBB) sağlayamamaktadır. Ancak, istisnai olarak Türkiye’deki uygun ve sağlam yatırım projelerinin finanse edilmesi için AYB ile görüşmeler devam etmektedir.	
MEDA-II	HİBE	2000 – 2006	890	176
MEDA-II	KREDİ	2000 – 2006	1470 (yıllık ortalama yaklaşık 210 milyon) 200 (2000 yılında) + 295 (2001 yılında) olmak üzere toplam 495 milyon taahhüt edilmiştir.	
KATILIM ÖNCESİ KREDİ KOLAYLIğI	KREDİ	2000 – 2006	13 Aday için toplam 8,5 milyar Euro öngörülmüştür. Kamu ve özel sektöre proje bazında kullanılmaktadır. Türkiye’nin kredi notu yeterli gelmediğinden büyük çaplı bir proje temelinde bir istisna sağlanmasına çalışılmaktadır. 90 milyon’luk kısmı TPAO’nun projesine taahhüt edilmiştir.	
GÜMRÜK BİRLİğİ DÖNEMİN-DEN KALAN	KREDİ	2000 - 2004	450 (Gümrük Birliği döneminde taahhüt edilen fakat o dönemde gerçekleşmeyen 750 milyon Euro kapsamında)	Kullanımların 2002 yılı içerisinde gerçekleşmesi beklenmektedir.
ADAYLIK SÜRECİ TOPLAM			1.348	189
Kaynak : DTM:452				

d) Diğer Yardımlar:

- **Marmara–Düzce Depremi Sonrası Verilmesi Öngörülen Mali Yardımlar**

Bu konu ile ilgili yapılan yardımlara ilişkin tablo aşağıda gösterilmiştir.

Deprem Yardımları

(Milyon Euro)

Mali Yardımın Kaynağı	Mali Yardımın Şekli	Dönem	Taahhüt	Fiili Kullanım
Acil Yardım	Hibe	1999	30	30
Rehabilitasyon	Hibe	1999	1	1
İnsani Yardım	Hibe	1999	4	4
TERRA* I	Kredi (450 milyon)	2000	400	Yaklaşık 90 milyon Euro
TERRA* II	Kredi (150 milyon)	2000		
Toplam			635	125
Kaynak : DTM: 451 *(Turkey Earthquake Relief and Rehabilitation Aid)- AYB tarafından sağlanan bir kredidir ve deprem amaçlıdır.				

Buraya kadar olan kısımda Türkiye'nin almış olduğu mali yardımlar 3 dönem ve bir de ayrı bir başlıkta olmak üzere 4 döneme ayrılarak özet bir şekilde ifade edilmiştir. Son olarak Türkiye'nin katıldığı AB programları ve bunların karşılığında elde edeceği kaynaklar da vardır. Aslında adaylık dönemi yardımları ile ilişkilendirilebilecek bu programlar da tablo ile gösterilmiştir.

Türkiye'nin Katıldığı AB Programları

- Şirketler ve Girişimcilik (2001 – 2003)
- Ayrımcılıkla Mücadele (2001 – 2006)
- Kadın ve Erkek Eşitliği (2001 – 2005)
- (IFE – Çevre Koruma Alanında (2000 – 2004) 3. ülkeler programı
- Avrupa Bilgi Toplumunda dijital içerik ve dil Çeşitliliğinin Desteklenmesi (20001 – 2005)
- Leonardo Da Vinci – Meslek İçi Eğitim (2000 – 2006)
- Socrates Eğitim (2000 – 2006)
- Youth – Gençlere Yönelik Etkinlikler (2000 – 2006)
- MEDIA Plus- Avrupa Görsel İşitsel Hizmetler Sektörünün Desteklenmesi (2001 –2005)
- Kamu Sağlığı-Kanserle, AİDS'le, Uyuşturucu ile Mücadele Programları (2001 – 2006)
- DAPHNE- Çocuklar Gençler ve Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesi (2000 – 2003)
- 6. Çerçeve Programı – Araştırma Alanında (2000 – 2006) (Katılım İçin Gerekli Girişimlerde Bulunuldu.)
- İstihdam Alanında Teşvik Önlemleri (2001 – 2005)
- Sivil Konularda Adli İşbirliği Etkinlikleri (2002 – 2006)

Kaynak : DTM : 449

3.2. Yeni Üye ve Üye Olacak Ülkeler İle Türkiye'nin Almış Olduğu Mali Yardımların Kıyaslanması

Türkiye'nin Aralık 1990 yılında Helsinki Zirvesinde aday ülke olarak kabul edilmiştir. Zirveden çıkan karar ile Türkiye diğer aday ülkelerle eşit bir statüye kavuşturulması vaadini almıştır. Buna göre; Türkiye, diğer adaylarla eşit bir muameleye tabi tutulacak ve mali yardımlardan yine onlarla eşit olarak yararlanacaktır. (Gençkol 2003:192)

Ancak genişleme süreci ile birlikte AB mali yardımlarından yararlanan İspanya, Portekiz, Yunanistan gibi AB içerisinde az gelişmiş ülkelere giden yardım miktarlarında da azalma olacaktır. Nitekim, yeni üye ülkelerin AB'ye katılımıyla AB GSYİH ortalaması aşağıya inecektir. Bu durumda Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'ndan (ABKF) yararlanma hakkı olan İspanya, Yunanistan ve Portekiz gibi ülkeler, bölgelerinin çoğunda kişi başına düşen GSMH miktarı, AB ortalaması karşısında %75'in üzerine çıkacağından bu fondan yararlanma haklarını kaybedeceklerdir. (Bilici 2004:104)

12 aday ülkenin AB'ye katılımıyla AB nüfusu %30, AB GSMH miktarı ise sadece %7 oranında artmaktadır. 15 üyeli AB'de ortalama geliri %75'in altında kalan bölgelerde yaşayan nüfus 36 milyon iken bu nüfus, üye sayısının 27'ye yükselmesi durumunda 146 milyon'a çıkmaktadır.

Bu durumda örneğin İspanya'da, halen mevcut 17 bölgenin 11 tanesi ABKF'den yararlanırken, 2004 yılında AB'ye 10 yeni ülkenin üye olması ile fondan yararlanabilecek bölgelerin sayısı 6'ya inecektir. 12 ülkenin üye olması durumunda ise 27 üyeli AB'de İspanyanın, zenginliği %75'in altında kalan bölgelerinin sayısı Extremadura (%59,8) ve Andalucia (%69,3) olmak üzere ikiye inmektedir. Bu tipte hesaplamalar Portekiz ve Yunanistan gibi ülkelerde de yapılmaktadır (Bilici 2004: 104). Eğer mevcut mali yardım olanaklarının korunmaması halinde, yukarıda bahsedilen ülkeler, genişlemeyi veto edecekleri şekilde tavır almaktadırlar.

Aşağıdaki tabloda Türkiye'nin yaklaşık 40 yıllık AB ile ilişkileri sonucunda sağladığı mali yardımın miktarı toplanştırılmış halde görülebilir.

Türkiye'ye Yapılan Toplam AB Mali Yardımları (Milyon Euro)

Dönemi	Hibe	Kredi	Toplam
1963 – 01.01.1981	75	752	827
01.01.1981– 06.03.1995	3	175	178
06.03.1995–Aralık 1999	375	539,5	914,5
2000 - 2001	-	945	945
Genel Toplam	453	2.411,5	2.864,5
Kaynak : Bilici 2004 : 105			

Kıyaslama yapmaya imkan vermesi bakımından aşağıya iki tablo daha eklenmiştir. Bunlardan birincisinde, AB'nin üçüncü ülkelere yönelik yaptığı mali yardımları toplu halde görülmektedir. İkinci tabloda ise, AB ile ilişkilerini Türkiye'den çok sonra başlatabilen İspanya ve Türkiye ile yola çıkan Yunanistan'ın sağladığı mali yardımlar gösterilmektedir.

Avrupa Birliğinin Üçüncü Ülkelere Yönelik Mali Yardımları

(Milyon Euro)

Ülke	Dönemi	Hibe	Kredi	Toplam
AKPÜ	1964 – 1999	33.375	6.012	39.587
	2000 – 2006	13.500	1.700	15.200
	Genel Toplam:	47.075	7.712	54.787
MEDAÜ	1999 – 2003	20.980	17.000	37.980
MEDAÜ 10	2004 – 2006	37.567	-	37.567
AKDENİZ (TÜRKİYE)	1995 – 1999	4.314	-	4.314
	2000 – 2006	5.350	7.400	12.750
	Genel Toplam:	9.664	7.400	17.064
BDT	1991 – 1999	4.220	-	4.220
ASYA	1976 – 1991	3.200	-	3.200
	1996 - 2000	500	-	500
LATİN AMERİKA	1996 - 2000	1.076	-	1.076
Kaynak : Bilici : 2004 :105				

Tablodan görüleceği üzere 1999 – 2006 dönemi için; Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu Akdeniz ülkelerine toplam 17.064 milyon Euro tutarında yardım sağlanmış/sağlanacakken (Türkiye'ye bu tutarın belli büyüklükteki bir bölümü verilmektedir.), aynı dönem için aday ülkeler olarak nitelendirilen MDAÜ'ye toplam 75.547 milyon Euro tutarında bir kaynak sağlanmış/sağlanacaktır. Bu da yeni üye ülkelerle kıyaslandığında ülkemizin almış olduğu mali yardım imkanlarının çok düşük bir rakama tekabül ettiğini gözler önüne sermektedir. Önceki bölümlerdeki tablolardan anlaşılacağı üzere yeni üye ülkeler içerisinde en fazla yardımı Romanya, Polonya, Çekoslovakya almaktadır. Nitekim, AB yarışına daha önce başladığımız Yunanistan ve İspanya ile bir bağlantı kurulacak olursa, önümüzdeki 15 yıllık süre içerisinde adı geçen ülkelerin (Romanya, Polonya, Çekoslovakya) Türkiye'yi geride bırakmaları içten bile değildir.

Aşağıda gösterilen tablo Türkiye'ye sağlanan mali yardımlar ile İspanya ve Yunanistan'a sağlanan mali yardımların kıyaslanmasına imkan vermektedir.

Mali Yardımların Türkiye, Yunanistan ve İspanya Açısından Karşılaştırılması (Milyon Euro)

Ülke	Dönemi	Hibe	Kredi	Toplam
Yunanistan	1981 – 2001	64.000	36.000	100.000
	2004 – 2006	15.000		
İspanya	1986 – 2001	65.000	60.000	125.000
	2004 – 2006	21.000		
Türkiye	1963 – 2001	453	2.411,5	2.864,5
	2000 - 2006	1.050		
Kaynak : Bilici 2004: 106				

Bu tablodan görüleceği üzere hem Yunanistan hem de İspanya Türkiye’den geride başladığı yarışı ileride tamamlayarak üst basamaklara yerleşmişlerdir. Yaşam kalitesi açısından gelişmiş ülkeler seviyesine yaklaşan bu ülkelerin başarısı önümüzdeki 15 yıl içerisinde bugün yeni üye ülke olarak sayılan ülkeler için de söz konusu olacaktır. Bu ülkelerin başarısındaki temel itici gücü, elde ettikleri mali yardımları olumlu şekilde kullanmış olmaları ile açıklayabiliriz.

SONUÇ

Bir tarafta Kuzey-Güney kutuplaşmasının olduğu ve diğer tarafta ABD, Japonya ve Avrupa Birliği’nin bulunduğu Doğu-Batı kutuplaşmasının olduğu Dünyada, ülkemizin nerede yer alacağı önem arz etmektedir. Küresel kapitalizmin yaşandığı, sınırların kalktığı, piyasa ekonomisinin yaygınlık kazandığı günümüzde, ülkemizin de bu süreçlere hızlıca uyumu ve pastadan pay alması gereği ortadadır. Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler arasında ikinci söylenenler aleyhine gelişmeler yaşandığı da gözden kaçmamalıdır. Ancak bu farklılıkları giderici ve toplumsal refahın toptan artırılması hemen hemen her ülkenin kabul ettiği bir gerçektir. İşte bu farklılıkların giderilmesinde çok önemli güvenlik sibobu oluşturan mali yardım konusu bu çalışmada AB ve genişleme sürecindeki yeni üye ve üye olacak ülkeler ile ülkemiz açısından ele alınmaya çalışıldı.

40 yılı aşkın süredir peşinden koştuğumuz AB, bünyesine aldığı ülkelerdeki gelişmeler gözlemlendiğinde; ekonomik gelişmeyi destekleyen, hukuk devleti olma yolunda önemli kazanımlar sağlayan, toplumsal refahın arttığı, insan

haklarına saygılı, rekabet edebilir kalitede çıktı sağlayan, etkinliği arttırıcı, küresel rekabete karşı durabilir ve daha bir çok olumlu sonuçlar doğurmuştur. Özellikle yarışa beraber başladığımız İspanya, Yunanistan ve Portekiz dikkate alınır, bunların elde ettiği mali yardım imkanları ile gerçekleştirdikleri iyileşmeler karşısında ne kadar kayıplarımızın bulunduğu düşündürücüdür.

Mali yardımlardan en çok yararlanan ülkeler üye olan ve az gelişmiş ülkelerdir. AB kapısında 70'lerde kaçırılan fırsat bugün tekrarlanırsa, 10 yıl sonra çalışmamızda anlatılan ve yeni üye ve üye olacak ülkelerin de gerisine düşmemiz kaçınılmazdır. Nitekim 1990'larda Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla önem kazanan bu ülkeler 10 yıl içerisinde bizim 40 yıldır yapamadığımız gelişmeleri kaydedip, on tanesi 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla tam üye olmuştur. Ancak burada AB'nin ülkemize karşı takındığı ön yargılı tutumun da etkisi inkar edilemez. Nitekim 90'larla beraber bu ülkelere çok önemli kaynaklar sağlanmış ve tam üyeliğe hazırlanmışlardır. Ülkemizdeki ileriye görememezliğin, kısır çekişmelerin ve ön yargılı tutumların da üyelik sürecinde olumsuz anlamda etkili olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Tüm bunlar bir tarafa bırakılarak etkili politikalar ile ülkemiz insanları yararına bir tavır takınarak bu süreçteki haklı konumumuz ve bugüne kadar gümrük birliği vb. kayıplarımız da dikkate alınarak kendi içimizde yine bizim için iyi olacak düzenlemeleri acilen yapmamız gerekmektedir.

Çalışmada bulunan tablolar incelendiğinde yeni üye ve üye olacak ülkeler olarak adlandırılan MDAÜ, son 10 yıl içinde AB dış yardımları içinde kendine yer bulan yeni bir ülke grubu olarak ortaya çıkmıştır. MDAÜ'ye 1989 yılından itibaren çok küçük miktarlarda yapılan yardımlar, ilerleyen yıllarda artmış ve 1990'larda Afrika, Karayip ve Pasifik (AKP)'nin ardından ikinci sıraya yerleşmiş ve 2000'lerde ise AKP'yi de geçmiş ve öncelikli bir hal almıştır. Türkiye ise dışarıda bir ülke olarak AB yolunda hak ettiği mali yardım imkanlarından yararlanamamıştır. Aday ülkeler arasında da Polonya, Romanya ve Çekoslovakya dikkat çekici yükseklikte mali yardım alan ülkeler olmuştur.

Mali yardımlar; demokratikleşme, hukuk devleti olma, ekonomik büyüme ve kalkınma amaçlı kullanımlar, toplumsal refah, insan haklarına saygı alanlarında iyileşmeler şeklinde sonuçlar doğurmakla, ülkeler için önem arz etmektedir. Bu sebeplerle ülkemizin Gümrük Birliği döneminden beri uğradığı kayıplar göz önüne alındığında AB'ye girmesi ve mali yardım imkanlarından yararlanması büyük önem arz etmektedir. AB ile ilişkilerimiz konusunda ekonomik yaklaşım tek başına yeterli olmamakta siyasi, sosyal yönler de işin içerisine girdiğinde konu çok boyutlu bir yapıya bürünmektedir.

Son olarak, AB sürecinde hak ettiğimiz yeri alabilmemiz gerçekten önemlidir. Burada hükümetlere çok büyük görevler düşmekte ve atılması gereken adımlar IMF ve Dünya Bankası gibi kurumlar ya da AB istiyor diye algılanmamalıdır. Tüm bunlar toplumsal refahımızın artması ve buradan hareketle tüm sorunlarımızın çözülmesi açısından kısaca bizim yararımıza iyi olacağı düşüncesinden hareketle ele alınmalıdır. Nitekim AB'ye 70'lerde girmememizin sonuçlarını bugün İspanya, Yunanistan gibi ülkelerin dahi GSMH ve gelişmişlik bakımından gerisine düşmekle ödemekteyiz. Bu da devlet mekanizmasından başlamak üzere tüm yapıları etkilemekte ve kolektif bir başarısızlık içerisinde olduğumuz sonucunu doğurmakta ve devam ettirmektedir. 2015 treni ülkemiz için önem taşıyan ve vakit kaybetmeye tahammülü olmayan bir süreçtir. Yaşam kalitesi açısından çok gerilerde kaldığımız ve önde başladığımız yarışı kaybetmeye başladığımız bu kısır döngüden kurtulmak ülkemiz açısından yaşamsaldır.

KAYNAKÇA

- Bilici, Nurettin: **Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri (İspanya Deneyimi Işığında)**, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar: 6, Turhan Kitabevi, Anlara 1996.
- Bilici, Nurettin: **Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye**, Ekonomik ve Mali Araştırmalar 1, Akçağ Kitabevi, Ankara 1997.
- Bilici, Nurettin: **Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, (Genel Bilgiler, İktisadi-Mali Konular, Vergilendirme)**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2004.
- DTM: **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Dış Ticaret Müsteşarlığı Avrupa Birliği Gen. Müd. ve TOBB, 5. Baskı, Ankara, Kasım 2002.
- Erdem, M. Şükrü ve Aykın S. Mehter: **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Ezgi Kitabevi, Antalya 2003.
- Gençkol, Metin: **Avrupa Birliği Mali İşbirliği Politikaları ve Türkiye**, DPT Uzmanlık Tezleri, Yayın No: 2679, Ankara Eylül 2003.
- Güran, M. Cahit: **Avrupa Yatırım Bankası ve Türkiye ile İlişkileri**, G.Ü. İ.İ.B.F Dergisi, Cilt 12, Sayı 1-2, S. 297-318, Ankara 1996.
- Karlık, Rıdvan: **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Geliştirilmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul 2002.
- Kumbaracı, Serdar: **Avrupa Birliğinde Kurumsal Yapı ve Karar Alma Süreçleri**, Ezgi Kitabevi, Antalya 2003.
- Sayın, İ. Hakkı: **Avrupa Birliği Sayıştayı**, Cumhuriyetin 75'inci Yıldönümü Dizisi, Sayıştay Yayınları, Aralık 1998.
- Seyidoğlu, Halil: **Uluslararası İktisat**, Geliştirilmiş 11. Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul 1996.

İnternet Adresleri:

<http://www.dtm.gov.tr/>

<http://www.europa.eu.int>

<http://www.eureptr.org.tr/>

<http://www.cordis.lu>

<http://www.eurun>

<http://www.die.gc>

<http://www.abgs.gov.tr>